

KVITNES MIDDAGSHAUGEN

EN SAMISK TELTBOPLASS FRA NYERE TID

av Tor-Ketil Krokmyrdal

Kommune og fylke	Tjeldsund, Troms
Askeladden ID	214788
Museumsnummer	Ts16081
Kulturminnetype/ strukturer	Arran og teltring
Utgravningsleder	Ingar Olsborg Figenschau
Feltledere	Sjoerd van Riel (GIS)
Feltmannskap	1 person
Tidsrom	09.08 - 10.08.21
Dagsverk i felt	6 dv
Metode	Manuell avtorving, stratigrafisk graving
Avtorvet areal	23 m ²
Dv med maskin	0
Utgravd areal (fordelt på lag)	Lag 1: 23 m ²
Utgravd volum	1,15 m ³
Volum pr dagsverk	0,29 m ³
Hoh.	32 m
Funn	Ingen
C14-dateringer	1639-1792 e.Kr.
Datering	Nyere tid

BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSENE

Kvitnes Middagshaugen ble registrert i 2015 av Sametinget gjennom overflatebefaring og stikk med jordbor. På en lyng- og mosekledd bergrygg nordvest på Middagshaugen ca. 34 moh. ble det registrert en teltboplass bestående av et arran og teltring. Arran var delvis synlig, som en 1 x 0,65 m stor rektangulær steinsetting bestående av seks flate steiner, orientert nord-sør. Steinene i det nordvestlige hjørnet var noe forskjøvet. Teltringen besto av fire synlige steiner som alle lå høyt i torven. Diameter på teltringen var 2,7 m. Trekull fra ildstedet ble hentet ut med jordbor, og datert til 1680-1735 og 1800-1935 e.Kr.

Teltboplassen ligger i tilknytning til et kjent krysningspunkt for tamrein, der reinen brukte å svømme over Tjeldsundet på flyttinger mellom vinter- og sommerbeiter. Områdene rundt Middagshaugen skal ha blitt brukt som beite og hvileplass, før reinen ble sluppet på svøm over sundet ved straumstille. Fra Hamna, på motsatt

side av Tjeldsundet, kunne reinen ta seg videre innover Hinnøya og utover mot Vesterålen (Sommerseth, 2018, 10–58).

BELIGGENHET

Lokaliteten ligger på østsiden av Tjeldsundet, ca. 100 m. øst for Tjeldsundbrua. Rundt 1 km lenger nord finner man Kvitnesbukta med sin lange sandstrand, mens Steinsland ligger en drøy km lenger sør (Figur 1).

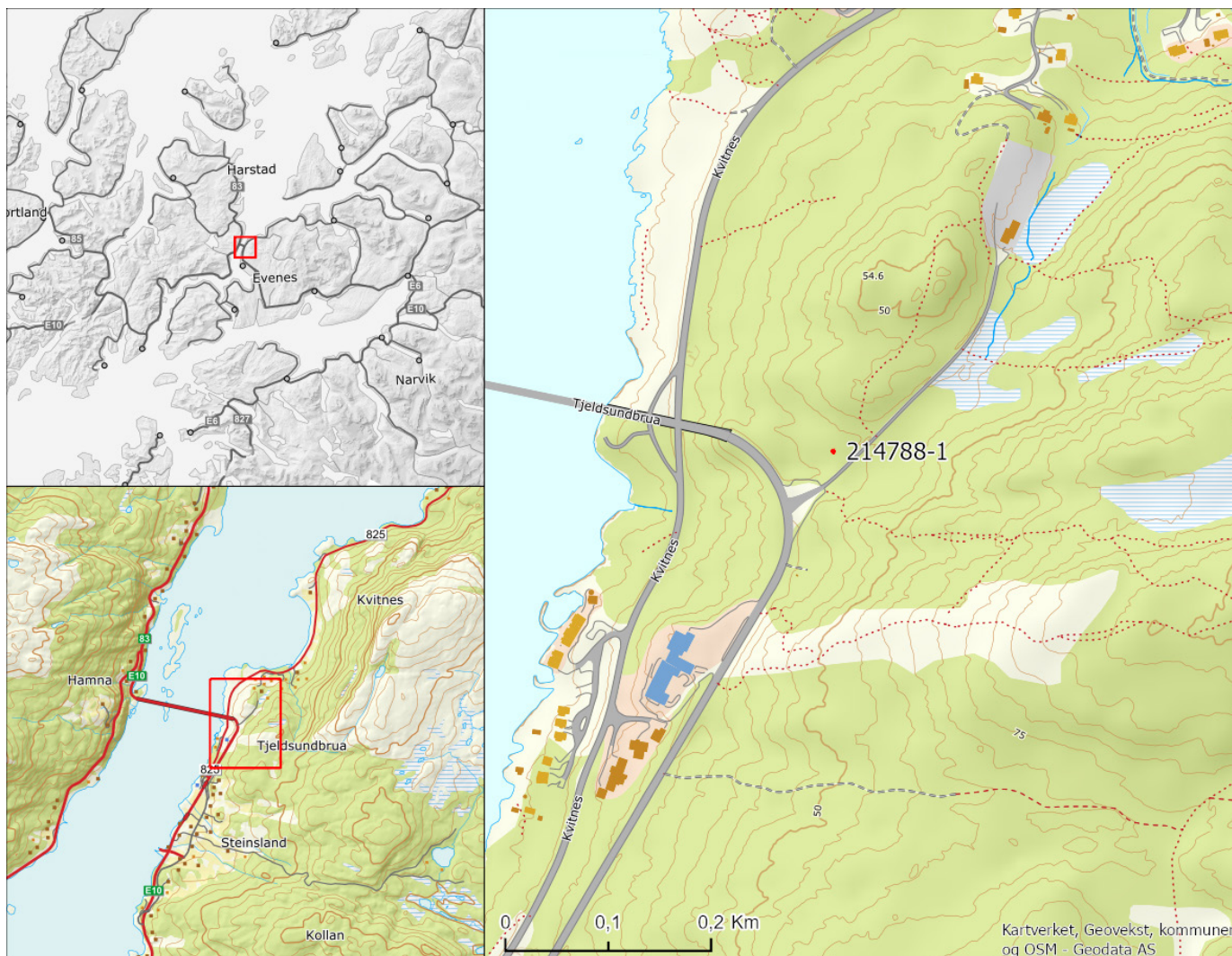
Den lokale topografien i området preges av overganger mellom fjell, li og sjø. Mot nord og sør er det flater områder bevokst av løvskog, og her finnes det enkelte oppdyrkede strandterrasser. Mot øst er det lyngkledde heier og fjell, men høye fjell får du først 10-15 km mot øst, som Blåfjellet, Lafjellet og Skittendalstinden der høyden er fra ca. 900 til 1300 moh. Det er ingen elver eller bekker som renner ned i nærheten av lokaliteten.

Teltboplassen ligger på en lyng- og mosekledd bergrygg omgitt av småbjørk og tett småris. Terrenget skrår ned mot Tjeldsundbrua i vest, og 15 m øst går det en anleggsvei. Med mindre vegetasjon, ville man herfra ha hatt god utsikt mot sundet.

MÅLSETTING

PROBLEMSTILLING

Kvitnes Middagshaugen er en av få lokaliteter på prosjekter som man vet er direkte tilknyttet til tamreindrifta, og dermed vil den være et sentralt bidrag for å forstå de samiske bosettingenes mangfold og variasjon i typer ressurstilpassing, samt over tid og mellom lokaliteter. Mer spesifikt ønsket vi å få bedre forståelse av sammenhengene mellom reinflytting, sesongtilknytning og bruksperiode. Det er ikke tidligere undersøkt teltboplasser etter reindrifta i denne regionen. Lokaliteten har derfor potensiale til å kaste lys over tamreindrifta. Konstruksjonsdetaljer og funn er ofte fraværende på denne type strukturer, men vi håpet å kunne se om det kunne være spor etter noen form for

Figur 1 Lokalisering Kvitnes Middagshaugen, id 214788.

innretninger tilknyttet ildstedet. Dateringen fra forundersøkelsen kunne også indikere gjentatt bruk av ildstedet, så vi ønsket også å finne ut om stedet har hatt ulike bruksfaser, og om det er brukt for kortere stopp eller lengre opphold.

PRIORITERINGER OG STRATEGIER

Undersøkelse og dokumentasjon av ildstedet, samt uttak av kullprøver med god kontekst, var satt som hovedprioritet. Skulle det dukke opp strukturer eller kontekster tilknyttet teltet eller ulike aktiviteter, så ville det selvsagt undersøkes nærmere. Videre ville eventuelle funn sikres og området rundt undersøkes.

UNDERSØKELSESMETODE OG OBSERVASJONER

FELTMETODE

Lokaliteten ble avtorvet for hånd. Totalt ble 23m² av feltet eksponert, noe som dekket hele teltringen og dens ytre områder. Flere steder på den avdekte flata var det berg rett under det tykke torvdekket. Feltet ble raskt rensket (Figur 2). Videre var planen å snitte ildstedet og undersøke andre kontekster stratigrafisk. Etter avtorvingen ble det klart at det ikke fantes andre kontekster enn ildstedet. Ildstedet ble forsøkt snittet, men det viste seg å bare være et tynt lag med trekull direkte oppå berget. Steiner som ble tolket som å tilhøre teltringen og ildstedet, ble målt inn og løftet opp. Disse var stort sett lagt så godt som rett på berget. Enkelte steiner har tydelig blitt flyttet på i nyere tid, og det ble blant annet funnet

ny lyng rett under en av steinene. Innmålinger og dokumentasjon ble gjort ved bruk av CPOS. Det ble ikke gjort noen andre funn enn trekull.

TREKULLPRØVER

Trekull ble tatt ut fra ildstedet og én prøve ble sendt til analyse. Prøven ble datert til 1639-1792 (Tabell 1).

Figur 2 Teltringen etter opprensing

Figur 3 Plangtegnning av teltringen

Museumsnr	Betanr	Intrasis ID	Funnkontekst	Prøvetype	Datert materiale	C14 alder	Kalibrert alder (94,4%)
Ts. 16081.1	TRa-17212	P2111	1112/1127	Trekull	Trekull. 2 pieces Betula sp., alkali residue	266 ±15	1639AD - 1792AD

Tabell 1 Dateringstabell

TOLKNING

Rundt om på bakken lå flere steiner som kan ha tilhørt en teltring, men kun fire av dem virket å ligge tilnærmet uforstyrret på sin plass. De resterende steinene har tydelig blitt flyttet på, kanskje i flere runder. Det samme gjelder et par steiner som kan ha tilhørt ildstedet, men som i så fall har blitt flyttet i senere tid (Figur 3). Lokaliteten ligger rett ved en utfartsparking ved Tjeldsundkroa, og det er tydelig at det er en god teltplass som stadig er i bruk, noe som kan forklare forstyrrelsene.

Under forundersøkelsen ble det foretatt to dateringer av trekull fra ildstedet. Disse viste til to ulike bruksperioder på henholdsvis 1680-1735 og 1800-1935. Dateringen som ble gjort etter utgravningen, legger seg i den eldste fasen. Hvorvidt begge bruksfaser kan knyttes til tamreindrifta, eller om det kun gjelder en av dem, er vanskelig å svare på.

Ildstedet var lagt rett på berget, og det fantes nesten ikke jord- og torvlag her. Slike plasseringer er typisk for samiske vårboplasser, ettersom det er de stedene som tidlig blir bare for snø. Boplassen ligger i tilknytning til en kjent flyttvei for tamrein mellom sommer- og vinterbeiter, som gikk over sundet. Antagelig har boplassen vært i bruk over en kort periode, sånn at rein og folk kunne hvile, samt at man ventet på rette vind, vær og strømforhold på sundet for at reien skulle kunne svømme over. Siste flytting over sundet her skal ifølge forundersøkelsen vært i 1932 (Sommerseth, 2018, s. 57-59). I dag er det småskog rundt om, men tidligere må det ha vært en enestående utsikt herfra, og et velegnet sted for å slå leir mens man fulgte med på forholdene på sundet.